

Prijzen, prees, geprezen

Volgens de laatste inzichten van het Centraal Planbureau zullen de prijzen in 1986 met niet meer dan 0,5% stijgen. Wegens lagere ramingen van de gemiddelde dollarkoers in 1986 (f. 2,70 in plaats van f. 3,10) en de gemiddelde olieprijs (\$ 24,5 in plaats van \$ 25 per vat) is het cijfer van 1 à 1,5% dat in september in de *Macro economische verkenning 1986* werd genoemd, verder naar beneden bijgesteld. Als deze verwachting wordt bewaarheid, zal de inflatie dit jaar dus vrijwel volledig zijn verdwenen. Een van de traditionele hoofddoelstellingen van het sociaal-economische beleid – een stabiel prijsniveau – wordt daarmee bereikt.

Dat is een gebeurtenis om even bij stil te staan, want het is in dertig jaar niet meer voorgevallen. In de naoorlogse periode zat alleen in 1952 en 1953 de inflatie (net) onder de nullijn. In de rest van de jaren vijftig schommelde de inflatie gemiddeld rond de 2 à 3%; in de jaren zestig steeg het tempo naar 4 à 5% gemiddeld en in de jaren zeventig trad – vooral na de eerste oliecrisis – een versnelling op naar 10% in 1975. Daarna zette een daling van het prijsstijgingspercentage in die vooral in de jaren tachtig doorzette en die nu uitmondt in het zeer lage cijfer dat voor volgend jaar wordt verwacht.

Hoe komt het dat de prijzen eerst zo sterk opliepen en nu weer dalen? Over de oorzaken van inflatie zijn verschillende theorieën in omloop. Volgens de klassieke en daarop voortbordurend de monetaristische zienswijze hangt de stijging van de prijzen ten nauwste samen met een vergroting van de geldhoeveelheid. Volgens de oudere generatie monetaristen (Friedman c.s.) kan monetaire expansie die de groei van de reële produktie te boven gaat misschien op korte termijn tot een vergroting van de economische activiteit leiden, maar zal op de wat langere termijn, als het publiek ontdekt dat er meer geld in omloop is gebracht dan met de reële vraag naar geld overeenstemt, de waarde van het geld dalen, of met andere woorden de prijzen stijgen. Volgens de aanhangers van de leer der rationele verwachtingen treedt zelfs het korte-termijneffect niet op, omdat het publiek er al rekening mee houdt dat het aanbod van geld te sterk zal toenemen en dat de reële waarde ervan dus zal dalen. De verwachtingen omtrent het monetaire beleid zijn reeds in de prijzen verwerkt.

De keynesiaanse visie op inflatie is een heel andere. Volgens deze benadering stijgen de prijzen wanneer de vraag naar goederen en diensten de productiecapaciteit overtreft. De prijzen worden als het ware omhooggetrokken. Er is sprake van 'bestedings'- of 'demand-pull'-inflatie. De keynesiaanse zienswijze werd in de jaren vijftig aangevuld met de hypothese van de Phillipscurve, die inhoudt dat er een vast empirisch verband is tussen het werkloosheidspercentage en het percentage van de looninflatie. Bij een lage werkloosheid (een krappe arbeidsmarkt) zouden de lonen en vervolgens de prijzen stijgen, bij een hoge werkloosheid zou een veel minder snelle stijging, misschien zelfs een daling optreden. Ook bij Phillips zijn het dus vraagfactoren (de vraag naar arbeid) die het tempo van de inflatie bepalen.

Een derde verklaring zoekt de oorzaak van de prijsstijgingen aan de aanbodzijde van de economie. Onafhankelijk van de vraagsituatie verhogen sommige aanbieders hun prijs. Zij zijn daartoe in staat omdat op veel markten geen volkomen concurrentie heerst. Zo kunnen grondstoffenproducenten soms de grondstoffenprijzen opdrijven, vakbonden loonstijgingen afdwingen die boven de arbeidsproductiviteitsstijging uitgaan, overheden eenzijdig hun tarieven verhogen, producenten hun winstmarge opvoeren e.d. Daar blijft het echter niet bij, want degenen die merken dat hun relatieve inkomenspositie door prijsverho-

gingen wordt uitgehold, zullen proberen dat nadeel ongegaan te maken door de prijsverhogingen op anderen af te wentelen. Zo ontstaat een haasje-over van prijsstijgingen dat uiteindelijk alle prijzen omhoogstuwt en de inflatie snel doet oplopen.

Het is moeilijk aan te geven wat precies de oorzaak van de hoge inflatie aan het eind van de jaren zeventig was; verschillende oorzaken lopen door elkaar heen. Maar duidelijk is wel dat de 'cost-push' en de 'spiraal' een zeer belangrijke rol hebben gespeeld. Zo steeg de prijs van ruwe olie in de jaren zeventig tot het tienvoudige, wat leidde tot prijsverhogingen bij tal van produkten. Daarnaast overtroffen de reële-loonstijgingen in veel landen de stijging van de arbeidsproductiviteit en waren ook overheden belangrijke inflatiemakers. Van overbesteding daarentegen was in het algemeen geen sprake en ook de rol van monetaire factoren is moeilijk aantoonbaar. In de VS en het Verenigd Koninkrijk bij voorbeeld bleef het inflatietempo ondanks het stringente krap-geldbeleid hoog.

Hoe het ook zij, na 1980 is de inflatie snel teruggelopen. In de eerste plaats speelde daarbij een rol dat de internationale grondstoffenprijzen sinds 1980 nogal drastisch zijn gedaald. Niet alleen de ruwe-olieprijs ging in reële termen met meer dan 30% naar beneden, ook de index van overige grondstoffen lag medio 1985 zo'n 30% beneden het niveau van 1980. In de tweede plaats is de loonflexibiliteit toegenomen; volgens de OECD zijn er duidelijke aanwijzingen dat de lonen in de jaren tachtig sterker zijn gaan reageren op de arbeidsmarktsituatie dan in de jaren zestig en zeventig het geval was. Ook lijken in de meeste economieën de loon-prijs- en de loon-loonkoppelingen zwakker te zijn geworden, wellicht mede omdat vakbonden hun prioriteit hebben verlegd van loonsverhoging naar behoud van werkgelegenheid.

Voor Nederland is het in elk geval duidelijk dat de slechte werkgelegenheidssituatie tot een sterke loonmatiging heeft geleid. De reële lonen zijn sinds 1982 achtergebleven bij de voor ruilvoetmutaties gecorrigeerde arbeidsproductiviteitsstijging. Bovendien zijn allerlei koppelings- en indexeringsmechanismen in de economie doorbroken of afgezwakt, waardoor de spiraalwerking van prijsstijgingen veel minder is geworden. Ook de overheid lijkt zich thans als prijsopdrijver (huurverhogingen, indirecte belastingen, aardgasprijs, tarieven) wat meer in te nemen. In 1985 en 1986 veroorzaakt zij nog maar ca. 0,5% inflatie, terwijl dat in de jaren daarvoor het drievoudige was. Verder zijn de daling van de dollarkoers en van de ruwe-olieprijzen van merkbare invloed op het teruglopen van de inflatie geweest. De sterke geldgroei in ons land – de liquiditeitsquote is al zes jaar achtereen gestegen – lijkt tot nu toe geen nadelige invloed op het tempo van de inflatie te hebben gehad.

Hebben we nu definitief met de inflatie afgerekend? Die conclusie zou wat te voorbarig zijn. Volgens de *Macro economische verkenning 1986* zal de loonstijging dit jaar de arbeidsproductiviteitsstijging overtreffen en een inflatoir effect van 0,7% veroorzaken. Daarnaast zullen op een gegeven moment ook de effecten van de daling van de dollarkoers en de ruwe-olieprijs uitgewerkt zijn. De vrees van sommigen dat we, net als in de jaren dertig, in een situatie van deflatie zouden kunnen terechtkomen, lijkt dan ook ongegrond. Laten we liever blij zijn dat de inflatie zover is teruggedrongen, want het vermindert de onzekerheid in de economie en vergroot de kans op stabiele economische groei. Daarom zij de ontwikkeling van de prijzen geprezen.

L. van der Geest